

CZU: 371.12+371.15

CULTURA PROFESIONALĂ A ÎNVĂȚĂTORULUI

Nina GARȘTEA,
dr. în ped., conf. univ.,
U.P.S. „I. Creangă” din Chișinău, RM

Summary. *Professional culture becomes a common brand that provides a way of understanding the educational events in a universal language of culture. Democracy in the field of professional culture is a way to make properly decisions and establish the educational policy through a shared understanding. Studying the need of culture in professional activity, should always to take into account the relationship between needs and opportunities, to work towards both notions, providing educational objectives and rational use of system resources. Professional culture of teacher is the training quality to provide more values, by promoting truth, by manifestation of responsibility, love and respect for the learner. The professional culture, as well as professional development intervenes as a solution in critical situations of education because it is for them to make the main effort of understanding, adaptation, imagination in the change process.*

Key-words: *culture, professional culture, value, professional activity, teacher.*

Omul modern nu mai este loial unui monarh sau unei credințe, orice ar spune el, ci unei culturi. Limitele culturii în care trăiește și se formează sunt și hotarele lumii în care el poate respira moral și profesional și poate avea certitudinea deplină a personalității sale. Multe dintre dezbaterile culturale sînt inspirate și gravitează în jurul unor nume precum R. Barthes, M. Foucault; J. Habermas, J. Derrida, I. Hassan, R. Rorty, F. Jamerson etc. La întrebarea „*Ce este cultura?*” E. Herriot răspunde că *cultura este ceea ce rămîne după ce ai uitat totul*, iar H. G. Gadamer afirmă că un act de cultură nu înseamnă altceva decît a împărți cu altcineva un lucru, care, prin împărțire, în loc să se împruțineze, sporește, adică *cultura este tot ceea ce crește prin împărțire* [1, p. 32]. În domeniul pe care îl abordăm, anume această idee ni se pare relevantă, deoarece în educație învățătorul prin însăși funcția sa împarte un șir de valori cu cei pe care îi învață.

E. Taylor, unul din fondatorii antropologiei, definește încă în 1871 cultura în felul următor: „*cultura este ansamblul complex care include cunoștințele, credințele, arta, moravurile, dreptul, datinile, precum și toate dispozițiile sau uzanțele dobândite de om în societate*” [Apud 2, p.89]. Prin urmare, specificitatea naturii umane este tocmai înscrierea într-o anumită cultură, care nu datorează nimic eredității și nu face în nici un caz obiectul patrimoniului genetic. Cultura constituie o formă de adaptare la mediul natural, dar nu este strict prefigurată de mediu. O cultură poate fi definită ca un ansamblu de reprezentări și practici așezate în ordine simbolică, care organizează și dă sens lumii într-o configurație specială, proprie unui grup social și unei epoci determinate.

Trebuie să menționăm și faptul că *cultura este un regulator al faptelor oamenilor* și al relațiilor lor unul cu altul, cu societatea și natura, ea cuprinde valorile, create de grupe aparte de oameni, normele, pe care ei le respectă în viață și obiectele materiale, pe care le produc [3, p. 71]. Cultura este un întreg integrat și structurat, constituit din părți aflate în conexiune. Elementele fundamentale ale culturii sunt valorile. Cultura constă din patternuri, modele, implicite sau explicite *ale comportamentului și pentru comportament*, modele care sunt însușite și transmise prin simboluri [4, p. 232]. Dacă cultura se definește în relația cu personalitatea, atunci ea este *harta întinsă a personalității*, fiecare individ totalizând moștenirea culturală prin educație [4, p. 227].

În viața obișnuită, acolo unde oamenii nu teoretizează, dar pur și simplu trăiesc, în lumea pragmatică, cultura reprezintă:

- un oarecare model, ceva normativ, la care trebuie să se alinieze, un standard de comportament, existent implicit în fiecare persoană;
- însușirea omului în sfera comportamentului socio-profesional, care include tactul, respectul pentru oameni, delicatețea, măsura în comportament;
- inteligența și cultivarea omului (om învățat);
- respectarea normelor de etică: se comportă cultural/ necultural.

Sensul cel mai familiar al culturii este cel ca *realizare spirituală sau artistică exemplară*. Cultura explică anumite lucruri, însă oferă doar o explicație parțială a felului în care oamenii se comportă, gândesc sau își modifică gândirea și comportamentul.

Dacă vorbim despre *sensul democratic al culturii*, atunci avem în vedere că se adresează fiecărui om, nu doar aleșilor. Aici apare actuală afirmația lui F. Nietzsche, nu viața trebuie ridicată la nivelul artei, ci arta trebuie să coboare de pe pedestalul culturii de elită pentru a informa cele mai mici detalii ale vieții [Apud 4, p. 17].

Azi foarte acut se pune problema dacă poate omul, în activitatea sa profesională, să se bazeze pe evoluția naturală a procesului de dezvoltare a culturii sau lumea se află în stare de decădere și are nevoie de o îmbunătățire. Putem afirma că este vorba despre necesitatea perfecționării calității activității profesionale, despre o reconstrucție culturală a învățătorilor, a tuturor fără excepție, independent de starea și ierarhia socială, în direcția a trei aspecte principale:

- sentimentul responsabilizării;
- dragostea pentru om;
- intoleranța față de neadevăr.

În centrul acestora se află personalitatea integrată a învățătorului și nu există alternative la acest lucru. Este vorba, mai degrabă, de *o democratizare a profesiei* și a unei culturalizări totale în educație. *Culturalizarea în educație* presupune modernizarea, înnoirea culturii în spiritul anumitor valori și depășirea întârzierii ei în raport cu alte culturi profesionale, considerate ca dezvoltate.

Implicarea învățătorilor într-o cultură a responsabilizării le permite să-și folosească experiența, cunoștințele, motivația interioară pentru a îndeplini diferite sarcini în folosul educației. Ei devin astfel membri responsabili pentru rezultatele de care sistemul din care fac parte beneficiază atât în mod concret, cât și într-un mod mai subtil. Ei sunt animați de sentimentul că sunt stăpâni pe munca lor, sunt entuziasmați și mândri de ceea ce fac.

Responsabilizarea a fost și rămâne unul dintre cele mai promițătoare, dar și cele mai puțin înțelese concepte în pedagogie de până acum.

Cultura, fiind și ea un mijloc de activitate, apare în două ipostaze, incluzând în sine produsul acestei activități:

- ca niște capacități profesionale istoric formate, aceste capacități apar nu genetic, ci ca exprimare a forțelor omului, apărute în rezultatul realizării potențelor lui naturale în drumul personal al activității sale profesionale. *Nivelul inferior al culturii este o adaptare pasivă la profesie*, iar zborul căutării culturale este o *creare a profesiei sale*, care absoarbe în sine exteriorul, dar opunându-i unicitatea, originalitatea sa.
- omul cu dezvoltate potențialități culturale în profesie „rupe” cercul repetărilor, neagă circumstanțele banale, devine într-o sferă sau alta Demiurg.

Ceea ce se numește de obicei valori ale culturii profesionale sunt, de fapt, capacitățile oamenilor obiectivate (transformate în rezultate) prin activitate. Prin urmare, *cultura profesională pedagogică* există în formă subiectivă și obiectivă:

- un pom fructifer (capacitățile profesionale realizabile și actualizabile în activitate) și fructele (valorile acestei activități – cei educați);
- însă în ipostazele sale obiectivate, cultura profesională, dacă este departe de activitatea model, se „stinge”, „adoarme”. Numai în activitatea vie ea se poate manifesta real; numai în interrelație cu învățătorul creator, cultura continuă să fie cultură, în caz contrar, ea moare;
- dacă se închide în subiect, cultura de asemenea moare, dacă nu are partener, adresat, interlocutor (cel ce învață); dezvoltarea culturii întotdeauna solicită schimbul de valori [5, p.83].

Valorile apar în rezultatul conștientizării de către ființa umană a semnificației pentru el a unor sau altor obiecte (materiale sau spirituale). Fiecare sferă a activității umane dispune de anumite dimensiuni valorice proprii. În fiecare tip de cultură apare o anumită ierarhie a valorilor și a dimensiunilor valorice.

În felul acesta, complexitatea care marchează azi *cultura postmodernă* se reflectă și în teoria educației. Așa cum în cultură nimeni nu mai susține crearea unui model unic, care să reflecte valorile apărute sau a unui unic fundament de acces la valoare, nici în educație nu se mai promovează o unică pedagogie. Cultura este cea care condiționează *originalitatea personalității*. Cultura nu este sugestie în favoarea monotoniei și operării standard ci, dimpotrivă, pledoaria cea mai convingătoare pentru *originalitate*. Educația trebuie să se organizeze în jurul unor produse înalt culturale care permit personalității să degajeze o serie de posibilități, să găsească o mulțime de căi de urmat, să facă din lume o prezență a propriei interiorizări [5, p. 28].

Subiectul trebuie să participe la o cultură. Intrând în rezonanță cu operele din sfera culturii, vibrând la întâlnirea cu ele, înseamnă a deveni om. Muzica lui Beethoven (Pastorală) este universală nu pentru că așa afirmă toată lumea, ci pentru că ea condensează reflecțiile și simțirea cu totul excepționale ale oamenilor, pentru că oricine le înțelege și poate ajunge să le iubească. Școala trebuie să gândească proceduri de/contextualizate pentru a oferi într-adevăr, ocazia democratizării: să permită subiectului participarea la viața științei și artei, să reflecteze asupra lor pentru a le înțelege, să decidă asupra valorii lor, să se plaseze în postura creatorului, a cercetătorului, a tehnicianului, a interpretului, criticului, istoricului de artă, să se realizeze ca

subiect pe tărâmul științei și artei. Învățământul trebuie să identifice uneltele de facilitare a accesului subiectului la cultură, dându-i acestuia ocazia de a se cunoaște pe sine și a cunoaște lumea pe măsura pătrunderii în cultură, a se co-naște cu aceasta. Educația există atunci când subiectul are *conștiința intrării într-un câmp cultural* aparte nu pentru a imita ceea ce întâlnește aici, ci menținând o anumită distanță necesară reflecției, pentru că judecata umană se formează pornind de la marile modele ale culturii umane, modele oferite nu pentru a fi imitate, ci pentru a reflecta la ele [5, p. 43-45].

Oricât de „mare” nu ar fi cultura profesională a învățătorului, ea nu poate spori decât comunicând permanent cu cultura de învățare a educatului. O cultură profesională în educație, care încetează să mai facă schimb de valori cu cultura educatului, moare asemenea organismului care refuză hrana. Cultivarea celui ce învață nu se produce prin simpla acumulare de cunoștințe, ci prin desfășurarea unor virtualități ale propriului lor spirit. În acest sens, toate cunoștințele, virtuțile, perfecționările subiectului care învață nu ne pot încă determina să-i atribuim calitatea reală de a fi cult, dacă ele acționează numai ca adaosuri, deoarece cultura este o completare necesară a naturii umane [1, p. 37].

Învățământul trebuie să fie profesiunea cea mai onorată și mai responsabilă, deoarece învățătorul nu este un simplu funcționar care spune noutăți, el orientează spre înțelepciune, spre adevăr. Fără această căutare a adevărului, o societate nu rezistă, or, pentru a crea o societate nouă, fiecare trebuie să fie un învățător adevărat, ceea ce înseamnă că trebuie să fie deopotrivă discipol și maestru, trebuie să se instruiască personal. Învățătorul adevărat, care denotă cultură profesională, este acela care, *fiind bogat în interior, nu cere nimic pentru sine însuși*, el nu este ambițios și nu vrea să exercite puterea sub nici o formă, el este liber de constrângerile societății. Astfel de învățători dețin un loc important într-o civilizație luminată. Acest învățător instruieste pentru că dorește ca discipolul să fie bogat interior, fără de care obiectele capătă o importanță fără rost, el va instrui pentru a încuraja pe discipol să-și găsească vocația adevărată.

Aderând la unele idei formulate în raport cu dezvoltarea profesională a cadrelor didactice, putem afirma că cultura profesională, la fel ca dezvoltarea profesională, intervine ca un element de soluție în situațiile critice ale educației, deoarece lor le revine sarcina de a face efortul principal de înțelegere, adaptare, reînnoire, imaginație în procesul de schimbare. E nevoie de a face astfel ca nu numai să fie acceptată schimbarea, ci de a favoriza prin toate mijloacele participarea inteligentă și competentă la diverse etape ale schimbării. Abordarea culturii profesionale este un antecedent important al schimbării, atenția urmând să se concentreze pe remanieri și modernizări ale gândirii și practicii individuale, ținând cont de perspectivele largi asupra dezvoltării profesionalismului în ansamblu [6, p. 60].

Așadar, în praxisul educațional actual trebuie să se amestece interpretări cognitive, așteptări morale, expresii culturale și evaluări obiective. Procese de învățare și de înțelegere au nevoie de o bază culturală de mare anvergură și nu doar de „binecuvântările” științei pedagogice și ale inovațiilor tehnologice. Educatorul priceput, care cunoaște natura interioară a libertății, ajută pe fiecare educat în parte să observe și să înțeleagă valorile și constrângerile sociale, îl ajută să devină conștient de influențele exterioare care-l condiționează și care lucrează asupra lui. Unul din pericolele culturii profesionale este că sistemul educațional devine mai important decât ființele umane care sunt cuprinse în el. Sistemul se transformă într-un înlocuitor al iubirii, iar anume iubirea pentru ființa umană conține în sine toată educația. Învățătorii trebuie să iubească

copiii, nu să manifeste ambiții pentru cariera lor profesională. Sistemul este un mijloc sigur de a avea copilul la mână, însă el trebuie să și cultive libertatea și înțelegerea, care sunt imposibile sub orice formă de constrângere. Cultura profesională a învățătorului constă în a-l face pe discipol să-și înțeleagă complexitatea propriei sale ființe, fără a-i cere să-și înăbușe o parte din natura sa în folosul altei părți, deoarece aceasta creează în ființa umană un nesfârșit conflict. Dacă învățătorul cere respect de la discipolii săi și el are foarte puțin respect pentru ei, este evident că el va provoca indiferență și o lipsă de respect. Dacă nu se ține seama de viața omenească, știința poate duce la distrugere.

În felul acesta, cultura profesională devine marca comună, care oferă o modalitatea de înțelegere a unor evenimente educaționale complexe într-un limbaj universal al culturii. Democrația în domeniul culturii profesionale este o cale de a lua decizii în mod adecvat și a stabili politici educaționale printr-o înțelegere comună. Studiind nevoia de cultură în activitatea profesională în manifestările ei concrete, trebuie să avem în vedere în permanență relația dintre necesități și posibilități și să se acționeze în sensul ambelor noțiuni, pentru acomodări reciproce, care să asigure realizarea obiectivelor educaționale și folosirea rațională a resurselor sistemului.

Cultura profesională a învățătorului este, după cum am văzut, calitatea activității profesionale de a produce valori sporite, prin promovarea adevărului, prin manifestarea responsabilității, a iubirii și respectului pentru cel ce învață. Nici una din aceste trei coordonate nu indică un act de pură constatare și nici nu fixează acțiunea profesorului în cadre rigide. Respectarea condiției de cultură profesională apare drept principiu fundamental, ca dimensiune subiectivă a comportamentului profesional, care desfășoară o activitate de cultivare, deținând o anumită poziție în structurile educaționale. Ea implică, în acest sens, înțelegerea, asumarea și transpunerea în comportamente adecvate a cerințelor obiective ce decurg din condiția de cultură, cu semnificația de atribut al activității educaționale, care nu este doar un act de voință sau o conduită afectivă, ci o coordonată care angajează inteligența, pregătirea și experiența profesională. Și nu este îndeajuns să vrei, trebuie și să poți adopta un comportament cultural în activitățile date, ceea ce presupune o anumită pregătire în domeniu, stăpânirea unor proceduri, capacități și competențe practice. Pe scurt, cultura profesională este o dimensiune a activității educaționale. Prin urmare, abordarea educațională a culturii este pe deplin aplicabilă în domeniul profesionalizării cadrelor didactice, prin asigurarea unui minimum de corespondență între domeniul educației și domeniul culturii.

Profesia de învățător se exercită direct asupra ființei umane, de aceea cultura profesională, în acest context, apare cu precădere ca o expresie a comportamentului de a promova valorile inalienabile ale ființei umane: libertatea, demnitatea, responsabilitatea, dreptul la respect de sine etc. Dificultățile intervin, în acest cadru de referință, la momentul când prestația profesională nu se realizează în folosul celui educat, deoarece fiecare subiect trebuie tratat ca pe o personalitate distinctă, înzestrată cu capacități, motivații și atitudini, învățătorul neavând dreptul moral de a le cere subiecților calități care nu sunt prezente în activitatea sa.

Ceea ce este esențial pentru educație azi este de a oferi șansa unei vieți depline, iar pentru aceasta este nevoie de cultivarea inteligenței care duce la integrare. Or, a fi o ființă umană integrală înseamnă a înțelege întregul proces al conștiinței, atât în regiunile sale ascunse, cât și în cele aparente. Nu există un sfârșit în ceea ce privește educația, nu este ca și cum ai citi o carte, ca

și cum ai trece un examen. Învățarea n-are sfârșit și acest lucru trebuie să-l înțeleagă fiecare, deoarece viața trebuie să aibă înțeles deplin.

BIBLIOGRAFIE

1. RÂMBU, N. Tirania valorilor. Studii de filosofia culturii și axiologie. București: E.D.P., 2006. 420 p.
2. GERAUD, M.-O.; LESERCOISIER O.; POTTIER, R. Noțiunile-cheie ale etnologiei. Iași: Polirom, 2001.
3. ДРАЧ, Г. Культурология. Ростов на Дону, 2007. 570 с.
4. TROC, G. Postmodernismul în antropologia culturală. Iași: Polirom, 2006. 355 p.
5. BÂRLOGEANU, L. Paradigma educațional-umanistă în contextul postmodernității. În: Păun E., Potolea D. Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative. Iași: Polirom, 2002.
6. CALLO, T. O pedagogie a integralității. Chișinău: CEP USM, 2007. 171 p.